

Τὸ Τροπάριο τῆς Κασσιανῆς καὶ ὁ Κατηχητικὸς Λόγος τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου

μὲ εἰσαγωγή, σχόλια
καὶ ἐρμηνευτικὸ λεξιλόγιο

Ἐκδίδεται καὶ διανέμεται δωρεὰν
ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Πολιτιστικὴ καὶ
Μορφωτικὴ Κίνηση «Ἐπάλξεις»

Ζήνωνος 3, 104 31 Ἀθήνα,
τηλ. : 210 52 30948, 6987 353063
e-mail.: epalxeis@otenet.gr

Τὸ Τροπάριο τῆς Κασσιανῆς καὶ ὁ Κατηχητικὸς Λόγος τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου

Α. Ἡ γλῶσσα

γλῶσσα τοῦ τροπαρίου τῆς Κασσιανῆς καὶ τοῦ Κατηχητικοῦ Λόγου εἶναι ἡ ἀρχαία Ἑλληνική καὶ μάλιστα ἡ Κοινὴ Ἑλληνική ἢ ἄλλως Ἀλεξανδρινή. Ἡ γλῶσσα αὐτὴ εἶναι ἴδια μετὴν νεοελληνική, μόνο πού πρέπει νὰ γνωρίζωμε μερικοὺς ἀρχαιοπρεπεῖς γραμματικὸς τύπους, γιὰ νὰ τὴν κατανοοῦμε καλύτερα καὶ νὰ γευώμαστε εὐκολώτερα τοὺς θησαυροὺς τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐκεῖ πού ἐμεῖς λέμε «στὸν ἄνθρωπο», «στὴν γυναῖκα», «στό παιδί», στὴν Κοινὴ χρησιμοποιοῦσαν τὴν δοτικὴ «τῷ ἀνθρώπῳ», «τῇ γυναικί», «τῷ παιδίῳ» γιὰ τὸν

ἐνικό, καὶ «τοῖς ἀνθρώποις», «ταῖς γυναίξι», «τοῖς παιδίοις» γιὰ τὸν πληθυντικό. Στὴν δοτική εἶναι καὶ τὸ «τοῖς βοστρύχοις» (μὲ τίς πλεξοῦδες, μὲ τὰ μαλλιά) καὶ τὸ «μοι», «σοι» (σὲ μένα, σὲ σένα).

Ἐξάλλου, ὅταν ἐμεῖς λέμε στὸν μέλλοντα «θὰ καταφιλήσω», στὴν Κοινή ἔλεγαν ἀπλῶς «καταφιλήσω» καὶ ὅταν λέμε στὸν παρακείμενο «ἔχω λύσει» ἢ «εἶχα λύσει», στὴν Κοινή ἔλεγαν «λέλυκα», «ἐλελύκειν» καὶ στὴν μέση φωνή «λέλυμαι», «ἐλελύμην».

Ἐπίσης, πρέπει νὰ θυμώμαστε τίς μετοχές «γράφων», «γράφας», «γεγραφώς» στὴν ἐνεργητική φωνή καὶ «γραφόμενος», «γραψάμενος», «γεγραμμένος» στὴν μέση φωνή. Μετοχή εἶναι ἡ λέξη «αἰσθημένη» (μόλις αἰσθάνθηκε).

Υπάρχουν, βεβαίως, καὶ τὰ ἀπαρέμφατα καὶ τὰ ἀνώμαλα ῥήματα, πού χρειάζεται σιγὰ σιγὰ νὰ τὰ μαθαίνουμε, γιὰ νὰ συνηθίζουμε τὴ γλῶσσα τῶν Πατέρων μας.

Β. Γενικά περὶ τοῦ Τροπαρίου τῆς Κασσιανῆς

Ὁ Τροπᾶριο τῆς Κασσιανῆς, τὸ διαμάντι αὐτὸ τῆς ὀρθοδόξου ὑμνογραφίας, φάλλεται κάθε Μεγάλη Τρίτη τὸ βράδυ στὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου τῆς Μ. Τετάρτης. Εἶναι ἰδιόμελο Δοξαστικὸ τῶν ἀποστίχων. Τὸ ἔγραψε ἡ ὑμνογράφος Κασσιανὴ ἢ Κασσία, ἡ ὁποία ἔζησε καὶ ἔδρασε κατὰ τὸ πρῶτο ἡμισυ τοῦ 9ου αἰῶνος.

Ὡς γνωστόν, ὁ αὐτοκράτορας Θεόφιλος προσφέροντάς της τὸ μῆλο τῆς προτιμήσεώς του τῆς εἶπε «ἐκ γυναικὸς ἐρρῦη (προῆλθαν) τὰ φαῦλα» καὶ ἐκεῖνη ἀπάντησε «καὶ ἐκ γυναικὸς ἐρρῦη τὰ κρείττω (τὰ καλύτερα)». Ἡ σοφὴ αὐτὴ ἀπάντηση τῆς στέρησε μὲν τὸ θρόνο, ἀλλὰ τῆς χάρισε τὴν δυνατότητα νὰ ἀσκηθῆ στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν ὑμνογραφία. Ἐγραψε πολυάριθμους ὑμνους καὶ ποιήματα.

Τὸ συγκεκριμένο τροπάριο δὲν ἀναφέρεται στὴν δική της ἀμαρτωλότητα, ἀφοῦ ἡ Κασσιανὴ ἦταν ἐνάρετη, ἀλλὰ στὴν ἀμαρτωλὴ ἐκείνη γυναῖκα, ἡ ὁποία, σύμφωνα μὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιο (κεφ. Ζ. 37-47), μόλις ἔμαθε ὅτι ὁ Σωτήρας μας ἦταν στὸ σπίτι τοῦ Σίμωνος τοῦ Φαρισαίου, εἰσῆλθε στὴν οἰκία –καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ– καὶ κρατώντας ἀλάβαστρον μύρου ἔβρεχε τὰ πόδια τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὰ δάκρυά της, τὰ σκούπιζε μὲ τὰ μαλλιά της καὶ τὰ ἄλειφε μὲ τὸ μύρο, γιὰ νὰ δηλώσῃ τὴν βαθιὰ της μετάνοια καὶ τὴν πολλή της ἀγάπη.

Ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν σκηνὴ περιγράφει μὲ ἀριστουργηματικὸ τρόπο ἡ Κασσιανή, ἐξαίρει τὰ βαθιὰ αἰσθήματα καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη τῆς ψυχῆς ποὺ μετανοεῖ, ὑμνεῖ τὴν ἄβυσσο τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ αἰτεῖται τὸ ἀμέτρητο ἔλεός Του. Ἀπ’ αὐτὰ τὰ συναισθήματα εἶθε νὰ κατεχώμεθα καὶ ἐμεῖς κάθε φορὰ ποὺ φάλλομε τὸ πλοῦσιο

σὲ νοήματα καὶ ὑπέροχο σὲ ποιητικὴ χάρι τροπάριο τῆς μεγάλης ὑμνογράφου τῆς Ἐκκλησίας μας μὲ τὴν λεπτὴ ἀλλὰ ἀδάμαστη ψυχὴ.

Ἔτσι, θὰ μπορούμε καὶ ἐμεῖς κάθε φορὰ νὰ βιώνουμε τὰ **τέσσερα στάδια τῆς μετανοίας**, ποὺ μᾶς ἐπισημαίνει τὸ τροπάριο αὐτό:

α) τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ («τὴν σὴν αἰσθομένην θεότητα»),

β) τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀμαρτωλότητός μας («νύξ μοι ὑπάρχει»),

γ) τὴν εἰλικρινῆ ἐξομολόγηση μετὰ δακρύων («δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρύων»), καὶ

δ) τὴν χρησιμοποίησι ὄλων τῶν δυνάμεών μας, ποὺ πρὶν ὑπηρετοῦσαν τὴν ἁμαρτία, ὥστε τώρα νὰ ὑπηρετοῦν τὴν σωτηρία καὶ ἔργα ἀγάπης («καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους σου πόδας»), τοὺς πόδας ποὺ ἔρχονται νὰ μᾶς σώσουν καὶ ὅχι νὰ μᾶς κρίνουν καὶ μᾶς δίνουν τὴν βεβαι-

ότητα ὅτι ἡ σωτηρία προέρχεται ἀπὸ τὸν Σωτήρα, ποὺ ἀμέτρητο ἔχει τὸ ἔλεος.

Γ. Τὸ κείμενο τοῦ Τροπαρίου

Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή, τὴν σὴν αἰσθομένη¹ θεότητα, μυροφόρου ἀναλαβοῦσα τάξιν, ὀδυρομένη, μύρα σοι πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κομίζει. Οἶμοι!² λέγουσα, ὅτι νύξ μοι ὑπάρχει οἴστρος³ ἀκολασίας, ζοφώδης⁴ τε καὶ ἀσέληνος ἔρωσ τῆς ἀμαρτίας. Δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρῶν, ὁ νεφέλαις διεξάγων⁵ τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ· κάμφθητί μοι⁶ πρὸς τοὺς στεναγ-

1. αἰσθομένη = μόλις αἰσθάνθηκε, κατάλαβε.
2. οἶμοι = ἀλλοίμονο.
3. οἴστρος = μανιώδης ἐπιθυμία.
4. ζοφώδης = σκοτεινὸς (ζόφος = σκοτάδι).
5. νεφέλαις διεξάγων = ποὺ μετατρέπεις σὲ νεφέλες.
6. κάμφθητί μοι = κλίνε, σκῦψε σὲ μένα.

μοὺς τῆς καρδίας, ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφάτῳ σου κενώσει⁷. Καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους σου πόδας, ἀποσμήξω⁸ τούτους δὲ πάλιν τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις· ὦν ἐν τῷ παραδείσῳ Εὐά, τὸ δειλινόν, κρότον τοῖς ὦσιν ἠχηθεῖσα⁹, τῷ φόβῳ ἐκρύβη. Ἀμαρτιῶν μου τὰ πλήθη καὶ κριμάτων σου¹⁰ ἀβύσσους τίς ἐξιχνιάσει, ψυχοσῶστα Σωτήρ μου; Μή με τὴν σὴν δούλην παρίδης¹¹, ὁ ἀμέτρητον ἔχων τὸ ἔλεος.

7. τῇ ἀφάτῳ σου κενώσει = με τὴν ἀνείπωτή σου κένωση (κοινῶς ἄδειασμα, διότι ὁ Χριστὸς-Θεὸς ἄδειασε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινή του φύση, ἔγινε ἄνθρωπος).

8. ἀποσμήξω = θὰ σφουγγίσω.

9. ὦν...κρότον τοῖς ὦσιν ἠχηθεῖσα = τῶν ὁποίων (ποδιῶν)... τὸν κρότο μόλις αἰσθάνθηκε στὰ αὐτιά της.

10. κριμάτων σου = τῶν (δικαίων) κρίσεών σου, τοῦ ἐλέους σου.

11. μή με παρίδης = μὴν μὲ παραβλέψης, μὴν μὲ ἀγνοήσης.

Δ. Ὁ Κατηχητικὸς Λόγος τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου

Κατηχητικὸς Λόγος τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου εἶναι πράγματι ἓνα μαργαριτάρι στὴν ὅλη πατερικὴ διδασκαλία. Μέσα σὲ λίγα λόγια περιγράφεται τὸ μέγα θαῦμα τῆς Ἀναστάσεως, οἱ σωτήριες συνέπειες γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἡ καταδίκη καὶ ἡ ἐξάλειψη τῆς ἀμαρτίας καὶ κάθε κακοῦ.

Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομε τὶς προτροπές: «Μηδεὶς θρηνεῖτω πενίαν· ἐφάνη γὰρ ἡ κοινὴ βασιλεία». Ἐφ' ὅσον οἱ πιστοὶ στὴν κοινὴ βασιλεία, στὴν Ἐκκλησία, θὰ τὰ ἔχουν ὅλα κοινά, κανεὶς ἀνάμεσά των δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἐνδεής, ἄστεγος, ἀνεργος κ.λπ. Ἐὰν δὲν συμβαίνει αὐτό, τότε δὲν πρόκειται γιὰ ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα ἀλλὰ γιὰ ἀπλὴ θρησκευτικὴ σύναξη χωρὶς ἔργα ἀγάπης, ἄρα νεκρά.

Ἐπίσης, «Μηδεὶς ὀδυρέσθω πταίσμα-

τα· συγγνώμη γὰρ ἐκ τοῦ τάφου ἀνέτειλε». Ἡ συγχωρητικὴ ἀγάπη τοῦ Ἀναστάσιου Χριστοῦ εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη ἀμαρτία, φτάνει ὁ ἀνθρώπος νὰ τὴν ζητήσῃ μὲ μετάνοια.

«Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον· ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος». Κοινωνῶν ὁ πιστὸς μὲ τὸ Ἐσταυρωμένο καὶ Ἀναστημένο Σῶμα τοῦ Κυρίου μετέχει τῆς Ἀναστάσεώς Του καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἄρα ὁ θάνατος δὲν τὸν κυριεύει.

Ε. Τὸ κείμενο τοῦ Κατηχητικοῦ Λόγου

Ἰ τις¹ εὐσεβῆς καὶ φιλόθεος, ἀπολαύετω² τῆς καλῆς ταύτης καὶ λαμπρᾶς πανηγύρεως. Εἴ τις δοῦλος εὐγνώμων, εἰσελθέτω χαίρων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ. Εἴ τις ἔκαμε νηστεύων, ἀπολαύετω νῦν τὸ δηνάριον.

1. εἴ τις = ἐὰν κάποιος, ὅποιος.

2. ἀπολαύετω = ἄς ἀπολαύῃ.

Εἴ τις ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας εἰργάσατο³, δεχέσθω⁴ σήμερον τὸ δίκαιον ὄφλημα⁵. Εἴ τις μετὰ τὴν τρίτην ἤλθε, εὐχαρίστως ἑορτασάτω. Εἴ τις μετὰ τὴν ἕκτην ἔφθασε, μηδὲν ἀμφιβαλέτω· καὶ γὰρ οὐδὲν ζημιοῦται. Εἴ τις ὑστέρησεν εἰς τὴν ἐνάτην, προσελθέτω⁶ μηδὲν ἐνδοιάζων⁷. Εἴ τις εἰς μόνην ἔφθασε τὴν ἐνδεκάτην, μὴ φοβηθῆ τὴν βραδύτητα· φιλότιμος γὰρ ὢν⁸ ὁ Δεσπότης, δέχεται τὸν ἔσχατον⁹ καθάπερ¹⁰ καὶ τὸν πρῶτον· ἀναπαύει τὸν τῆς ἐνδεκάτης, ὡς τὸν ἐργασάμενον ἀπὸ τῆς

3. εἰργάσατο = ἐργάστηκε (ἀόρ. τοῦ ρ. «ἐργάζομαι»).

4. δεχέσθω = ἄς δεχθῆ.

5. ὄφλημα = ἐξόφληση.

6. προσελθέτω = ἄς προσέλθῃ.

7. μηδὲν ἐνδοιάζων = χωρὶς καθόλου νὰ διστάζῃ.

8. ὢν = καθὼς εἶναι (μετ. τοῦ «εἰμί»).

9. τὸν ἔσχατον = τὸν τελευταῖο.

10. καθάπερ = ὅπως ἀκριβῶς.

πρώτης· καὶ τὸν ὕστερον ἐλεεῖ καὶ τὸν πρῶτον θεραπεύει· κἀκείνῳ δίδωσι καὶ τούτου χαρίζεται· καὶ τὰ ἔργα δέχεται καὶ τὴν γνώμην ἀσπάζεται· καὶ τὴν πρᾶξιν τιμᾶ καὶ τὴν πρόθεσιν ἐπαινεῖ. Οὐκοῦν¹¹ εἰσέλθετε πάντες εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ἡμῶν· καὶ πρῶτοι καὶ δεῦτεροι τὸν μισθὸν ἀπολαύετε. Πλούσιοι καὶ πένητες μετ' ἀλλήλων χορεύσατε· ἐγκρατεῖς καὶ ράθυμοι¹² τὴν ἡμέραν τιμήσατε· νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες εὐφράνθητε σήμερον. Ἡ τράπεζα γέμει¹³, τρυφήσατε¹⁴ πάντες. Ὁ μόσχος πολὺς, μηδεὶς ἐξέλη πεινῶν. Πάντες ἀπολαύσατε τοῦ συμποσίου τῆς πίστεως· πάντες ἀπολαύσατε τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστό-

11. οὐκοῦν = λοιπόν.

12. ράθυμοι = ὀκνηροί, «ξέγνοιαστοι».

13. γέμει = εἶναι γεμάτη.

14. τρυφήσατε = ἀπολαύσατε < «τρυφάω-ω» = ζῶ τρυφηλῶς.

τητος. Μηδεὶς θρηνεῖτω¹⁵ πενίαν· ἐφάνη γὰρ ἡ κοινὴ βασιλεία. Μηδεὶς ὀδυρέσθω¹⁶ πταιίσματα· συγγνώμη γὰρ ἐκ τοῦ τάφου ἀνέτειλε. Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον· ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος. Ἔσβεσεν αὐτόν, ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενος. Ἔσχύλευσε¹⁷ τὸν Ἄδην ὁ κατελθὼν εἰς τὸν Ἄδην. Ἐπικράνανεν αὐτόν, γευσάμενον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο προλαβὼν Ἡσαΐας ἐβόησεν. Ὁ Ἄδης, φησὶν¹⁸, ἐπικράνθη· συναντήσας σοι κάτω. Ἐπικράνθη· καὶ γὰρ κατηργήθη. Ἐπικράνθη· καὶ γὰρ ἐνεπαίχθη. Ἐπικράνθη· καὶ γὰρ καθηρέθη¹⁹. Ἐπικράνθη· καὶ γὰρ ἐδεσμεύθη. Ἔλαβε σῶμα καὶ Θεῶ πε-

15. μηδεὶς θρηνεῖτω = κανεὶς ἄς μὴν θρηνηῖ.

16. μηδεὶς ὀδυρέσθω = κανεὶς ἄς μὴν ὀδύρεται.

17. ἐσχύλευσε = λαφυραγωγῆσε.

18. φησὶν = λέει, ἰσχυρίζεται < «φημί».

19. καθηρέθη = καθαιρέθηκε, συντρίφθηκε (παθ. ἄορ. τοῦ ρ. «καθαίρουμαι»).

ριέτυχεν²⁰. Ἔλαβε γῆν καὶ συνήνητησεν οὐρανῶ. Ἔλαβεν²¹ ὅπερ ἔβλεπε καὶ πέπτωκεν²² ὅθεν οὐκ ἔβλεπε. Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, Ἄδη, τὸ νίκος²³; Ἀνέστη Χριστός, καὶ σὺ καταβέβλησαι²⁴. Ἀνέστη Χριστός, καὶ πεπτώκασι²⁵ δαίμονες. Ἀνέστη Χριστός, καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι. Ἀνέστη Χριστός, καὶ ζῶν πολιτεύεται. Ἀνέστη Χριστός, καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐν τῷ μνήματι. Χριστός γὰρ ἐγερευθὲς ἐκ νεκρῶν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο. Αὐτῶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος²⁶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

20. περιέτυχεν = συνάντησε κατὰ τύχη < ρ. «περιτυγχάνω».

21. ἔλαβεν = πήρε (ρ. «λαμβάνω»).

22. πέπτωκεν = ἔχει πέσει, ἔπεσε < παρακείμ. τοῦ ρ. «πίπτω».

23. τὸ νίκος = ἡ νίκη, ὁ θρίαμβος.

24. καταβέβλησαι = ἔχεις καταβεβληθῆ (παρακ. τοῦ ρ. «καταβάλλομαι»).

25. πεπτώκασι = ἔχουν πέσει < ρ. «πίπτω».

26 τὸ κράτος = ἡ δύναμη, ἡ ἐξουσία.

Z. Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου.

(ᾠχος πλ. δ')

τοῦ στόματός σου καθάπερ πυρσός²⁷ ἐκλάμψασα χάρις τὴν οἰκουμένην ἐφώτισεν, ἀφιλαργυρίας τῷ κόσμῳ θησαυροὺς ἐναπέθετο²⁸, τὸ ὕψος ἡμῖν τῆς ταπεινοφροσύνης ὑπέδειξεν· ἀλλὰ σοῖς λόγοις παιδεύων²⁹, πάτερ Ἰωάννη Χρυσόστομε, πρέσβευε τῷ λόγῳ Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

27. καθάπερ πυρσός = ὡς δαυλός, ὡς λαμπάδα.

28. ἐναπέθετο = ἐναπέθεσε < ἄορ. β' τοῦ ρ. «ἐναποτίθεμαι», ποὺ ἔχει ἐνεργητικὴ σημασία.

29. σοῖς λόγοις παιδεύων = ἐκπαιδεύοντάς μας μὲ τοὺς λόγους σου.